PEDAGOGICKÁ PRAX – JEDEN Z UKAZOVATEĽOV ROZVOJA KOMPETENCIÍ ŠTUDENTOV UČITEĽSTVA NA PU V PREŠOVE

DANIELA FISCHER, VERONIKA HAŠKOVÁ

Anotácia: Príspevok popisuje najzaujímavejšie výsledky prieskumu rozvoja didaktických schopností praktikantov po absolvovaní Priebežnej pedagogickej praxe 1. Prieskum sa realizoval u študentov učiteľstva z Filozofickej fakulty, Fakulty humanitných a prírodných vied a Fakulty športu Prešovskej univerzity v Prešove. Okrem názorov študentov na úroveň rozvoja ich didaktických schopností uvádza príspevok aj prehľad uplatňovaných vyučovacích metód a pomôcok počas praxe.

Kľúčové slová: didaktické schopnosti, priebežná pedagogická prax, študenti učiteľstva Prešovskej univerzity v Prešove.

Abstract: The article describes the most interesting survey results of development pedagogical skills trainees after short-term teaching practice 1. Survey was conducted among students of Faculty of Arts, Faculty Humanities and Natural Sciences and Faculty of Sport University of Prešov in Prešov. The article provides students' views on the level of development their pedagogical skills, an overview of the teaching methods and tools during the teaching practice.

Key words: pedagogical skills, short-term teaching practice 1, a students teacher-training study programs, University of Prešov in Prešov.

Úvod

V priebehu pregraduálnej prípravy dochádza u študentov k rozvoju mnohých kompetencií. Okrem kľúčových, tiež súbor odborných kompetencií. Preto by sa u budúcich učiteľov mali už v priebehu štúdia postupne utvárať aj didaktické schopnosti. Na ich význam upozorňuje viacero autorov, napr. L. Prokešová (2000), T. Svatoš, I. Holý (2000), V. Švec, R. Musil (2000), A. Doušková (2006), B. Kasáčová (2006), J. Vašťatková (2005), S. Kontírová (2010a) a iní.

K prvým ukazovateľom rozvoja schopností a celkovo kompetencií budúcich absolventov vysokých škôl nepochybne patrí pedagogická prax. Počas prvej Priebežnej pedagogickej praxe si môže študent prvýkrát overiť svoje nadobudnuté schopnosti a zručnosti v autentickom školskom prostredí. Cieľom príspevku je poukázať na uplatnenie a rozvoj kompetencií študentov učiteľstva Prešovskej univerzity v Prešove počas prvej Priebežnej pedagogickej praxe, so zameraním na didaktické schopnosti.

Pedagogická prax na Prešovskej univerzite v Prešove

Študenti z Filozofickej fakulty (ďalej len FF), Fakulty humanitných a prírodných vied (ďalej len FHPV) a Fakulty športu (ďalej len FŠ) Prešovskej univerzity (ďalej len PU) v Prešove, sa prvýkrát stretávajú s realitou školského prostredia až v treťom ročníku bakalárskeho štúdia počas Náčuvovej pedagogickej praxe (ďalej len NPP). Táto prax má všeobecné pedagogicko-psychologické zameranie, t.j. skupina študentov (spravidla cca 6 študentov) bezprostredne pozoruje edukačnú realitu v jednej triede. NPP trvá len jeden týždeň a úlohou študentov je počas pozorovania identifikovať a analyzovať psychologické a všeobecno-didaktické javy vyučovania. Študenti sa zároveň informatívne oboznámia s pedagogickou dokumentáciou, ktorú im zväčša predstaví riaditeľ školy, počas jednej hodiny rozboru. NPP plní hlavne *orientačnú funkciu*, kedy sa študent oboznámi s prostredím a organizáciou školy, s rozličnými triedami, žiakmi i učiteľmi. Až počas ďalších druhov pedagogickej praxe má študent možnosť oboznámiť sa aj s rozličnými stupňami, typmi škôl a so vzdelávacími programami, ktoré sú podľa S. Kontírovej a kol. (2010b) tiež súčasťou orientačnej funkcie.

V prvom roku magisterského štúdia realizujú študenti Priebežnú pedagogickú prax 1(ďalej len PPP 1) a v druhom roku Priebežnú pedagogickú prax 2 (ďalej len PPP 2). Práve PPP 1 umožňuje praktikantom prvýkrát samostatne viesť vyučovaciu hodinu (ďalej len VH), nakoľko má tento druh praxe už odborovo/predmetový charakter.

Názov tohto druhu praxe môže byť mätúci, nakoľko by sa mala priebežná prax realizovať jeden deň v týždni v priebehu roka súbežne s výučbou na vysokej škole. Na PU v Prešove sa PPP 1 aj PPP 2 realizujú iba v dvojtýždňovom bloku. Aj napriek takémuto krátkemu času môže byť pre nás PPP 1 jedným z prvých ukazovateľov osvojenia a rozvoja didaktických spôsobilosti študentov.

Počas posledného roka štúdia absolvujú študenti svoju poslednú pedagogickú prax v rámci vysokoškolského štúdia. Súvislá pedagogická prax (ďalej len SPP) trvá štyri týždne, pričom dva týždne študent odučí v základnej škole a dva týždne v strednej škole alebo gymnáziu. SPP umožňuje praktikantom stotožniť sa s rolou učiteľa a získať širšiu škálu kompetencií (Ivanovičová, Kramáreková, 2010).

Didaktické schopnosti (spôsobilosti)

Pri vymedzení pojmu didaktické schopnosti sme vychádzali z českého termínu didaktické dovednosti. Pojem „dovednosť“ sa do slovenčiny prekladá rôzne, najčastejšie ako schopnosť, zručnosť, ako to uvádzajú V. Švec (2000) a E. Vyskočilová (2000). J. Průcha, E. Walterová, J. Mareš (2009) považujú „dovednosť“ za synonymum slova kompetencie. S. Kontírová a kol. (2011) používa termín schopnosti, T. Janík (2005) prekladá „dovednosť“ ako spôsobnosť a k tomuto prekladu sa prikláňa aj A. Doušková (2006). Najvýstižnejšie slovo k pojmu „dovednosť“ je pravdepodobne spôsobnosť. Ide o „operatívnu schopnosť spôsobne uskutočniť a úplne ukončiť sled kognitívnych alebo nonkognitívnych úkonov“ (Švec, 2000, s. 16). E. Vyskočilová (2000) si uvedomuje, že „dovednosť“ môžeme preukázať len praktickým spôsobom a podľa autorky ide o integráciu senzomotorickej a intelektuálnej činnosti, s čím sa úplne stotožňujeme. Podľa nášho názoru je najvýstižnejší slovenský preklad slova „dovednosť“ spôsobilosť, ako to používa aj B. Kasáčová (2006). Ako synonymum budeme používať aj slovo schopnosť. Didaktické spôsobilosti sa osvojujú, uplatňujú a rozvíjajú v procese riešenia didaktických situácií. U študenta zohrávajú pri utváraní a rozvíjanú didaktických schopností významnú úlohu aj ďalšie predpoklady, ako vrodené a získané učenie a skúsenosti (Švec, Musil, 2000). V prieskume sme sa však tomuto rozmeru nevenovali.

S konkrétnymi didaktickými situáciami sa študent stretáva až na pedagogickej praxi. V posledných rokoch sa na seminároch čoraz častejšie uplatňujú aj tzv. mikrovýstupy, v rámci ktorých sa študent ocitá v istej didaktickej situácií. Aj keď ide len o umelo vytvorené školské prostredie, kde žiakov predstavujú jeho spolužiaci a výstup trvá iba niekoľko minút, mikrovýstupy môžu výrazne prispieť nielen k rozvoju didaktických spôsobilostí, ale celej škále kompetencií. Tento fakt potvrdzujú výskumy viacerých autorov, ako napr. E. Růžička a B. Růžičková (1995), T. Svatoš (2000), H. Horká (2002), J. Karaffa (2002),N. Mazáčová (2006), J. Budiš, I. Plucková a J. Šibor (2006), J. Bajtoš a R. Orosová (2009), M. Černotová, D. Fischer (2011) a iní. Mikrovýstupy môžu pre študentov predstavovať mostík, ktorý im pomôže preklenúť priepasť medzi vysokoškolskou teóriou a požiadavkami školskej praxe (M. Černotová, D. Fischer, 2011). Pri nástupe na pedagogickú prax by im mali skúsenosti z mikrovýstupov výrazne dopomôcť ku realizovaniu samotného výstupu a k ďalšiemu rozvoju didaktických spôsobilostí.

V. Švec a R. Musil (2000) rozlišujú osem didaktických spôsobilostí:

1) Spôsobilosť nadviazať kontakt so žiakmi
2) Spôsobilosť pripraviť a sprostredkovať žiakom určitý úsek učiva
3) Spôsobilosť verbálne a neverbálne komunikovať
4) Spôsobilosť reagovať na odpovede a otázky žiakov
5) Spôsobilosť pozorovať výučbu a analyzovať jej priebeh
6) Spôsobilosť pripraviť aktivizujúcu metódu výučby
7) Spôsobilosť pripraviť didaktický prieskum a vyvodiť z jeho realizácie závery
8) Spôsobilosť sebareflektovať svoju pedagogickú činnosť.

S. Kontírová (2010a) pomenovala súbor deviatich didaktických schopností:

1) Schopnosť sprostredkovať žiakom učivo
2) Schopnosť preverovať mieru žiackeho osvojenia učiva
3) Schopnosť zvyšovať úroveň žiackej pozornosti prostredníctvom motivácie –
4) Schopnosť usmerňovať žiacke myšlienkové operácie pri učení sa, stimulovať och k tvorivosti, cieľavedomosti a nezávislostiSchopnosť vyvolávať učebný výkon a poskytovať rozmanité formy nápomocných informácií v postupe učiacich sa žiakov
5) Schopnosť zisťovať výsledky učenia sa a hodnotiť učebné výkony žiakov –
6) Schopnosť podporovať žiacku sebadôveru, sebarealizáciu, pestovať zmysel pre hodnotu vlastnej individuality
7) Schopnosť rešpektovať jedinečnosť žiakov
8) Schopnosť morálne socializovať, hodnotovo orientovať, cielene rozvíjať interkultúrne správanie a prosociálne konanie žiakov

V nami realizovanom prieskume sme vychádzali z triedenia podľa uvedenej autorky a sformulovali sme 17 konkrétnych didaktických schopností:

1) Schopnosť využívať súvislosti s predchádzajúcim učivom
2) Schopnosť motivovať žiakov na začiatku VH
3) Schopnosť priebežne motivovať žiakov počas VH
4) Schopnosť využívať rôzne pomôcky

5) Schopnosť využívať rôznu didaktickú techniku (projektor, PC, interaktívna tabuľa a pod.)
6) Schopnosť správne časovo rozložiť VH
7) Schopnosť naformulovať ciele VH
8) Schopnosť slovne zhodnotiť ústnu odpoveď žiaka
9) Schopnosť objektívne a primerane klasifikovať výkon žiaka
10) Schopnosť uplatňoval/a sebahodnotenie žiaka pri hodnotení jeho učebného výkonu
11) Schopnosť uplatňovať vzájomné hodnotenie žiaka spolužiakmi pri hodnotení učebného výkonu
12) Schopnosť jednoduchšie preformulovať otázku (zadanie úlohy)
13) Schopnosť pohotovo reagovať na podnety žiakov
14) Schopnosť vyzdvihnúť pozitíva a zároveň poukázať na negatíva výkonu žiaka
15) Schopnosť povzbudiť žiaka pri jeho neúspechu
16) Schopnosť výchovne pôsobiť na žiakov počas VH
17) Schopnosť splniť stanovené ciele náplňou VH.

S didaktickými spôsobilosťami sa študenti oboznámia najmä v predmete *odborová didaktika* v prvom roku magisterského štúdia. Ide pritom o priamu nadväznosť na predmet *všeobecná didaktika*, v ktorom získavajú študenti základný prehľad o didaktických schopnostiach. Odborová didaktika podáva komplexnejšie poznatky vzťahujúce sa špecificky k danému odboru. Študent sa učí ako plánovať vyučovací proces, vymedziť ciele, vhodne voliť metódy a prostriedky, ako robiť didaktickú analýzu učiva, ako udržať disciplínu, hodnotiť výsledky žiakov a pod., vždy vo vzťahu k svojej aprobácií. Po absolvovaní týchto predmetov by mali byť študenti po teoretickej stránke pripravení vkročiť prvýkrát do praxe.

Akými didaktickými schopnosťami disponuje študent po absolvovaní odborovej didaktiky?

V záujme neustáleho zvyšovania kvality vysokoškolského vzdelávania, by nás odpoveď na túto otázku mala neprestajne zaujímať. PPP 1 nám môže poskytnúť aspoň čiastočný pohľad na skutočnosť.

V školskom roku 2011/2012 sme realizovali prieskum, ktorý bol súčasťou projektu Grantovej agentúry pre doktorandov a mladých vedecko-pedagogických pracovníkov Prešovskej univerzity v Prešove (projekt GaPU/2/11/2012). V príspevku uvádzame len niektoré výsledky prieskumu, v ktorom sme okrem iného zisťovali aj odpoveď na otázku: Ako študenti spätne sebareflexívne hodnotia úroveň rozvitosti didaktických schopností uplatňovaných počas PPP 1?

Naším cieľom bolo:

- Zistiť úroveň rozvitosti didaktických schopností praktikantov učiteľských odborov PU v Prešove, po absolvovaní PPP 1.

Ako čiastkové ciele sme si zvolili:

- Zistiť názory študentov[1] na mieru uplatňovania didaktických schopností počas PPP 1;
- Zistiť názory študentov na úroveň rozvitosti didaktických schopností po praxi;

Na zber údajov sme použili dotazník vlastnej konštrukcie. Úvod dotazníka tvorili zatvorené položky s dichotomickou odpoveďou. Ako študenti uplatňovali 17 didaktických schopností počas PPP 1 sme zisťovali otázkou: *Označte mieru súhlasu s výrokom, ako ste podľa Vás na základe doterajšieho štúdia uplatňovali jednotlivé didaktické schopnosti na PPP 1. (Pri každom výroku zakrúžkujte jednu z možností: 5 - Úplne súhlasím, 4 – súhlasím, 3 – neviem, 2 – nesúhlasím, 1 - úplne nesúhlasím).* Otvorenými položkami sme zisťovali uplatňovanie vyučovacích metód a využívanie pomôcok počas PPP1. Týmito otázkami sme si zároveň chceli overiť pravdivosť odpovedí pri uplatňovaní didaktických schopností.

V poslednej otázke mali študenti označiť, ktoré didaktické schopnosti im PPP 1 pomohla viac rozvinúť, pričom mohli označiť ľubovoľný počet odpovedí.

Našu výskumnú vzorku tvorili študenti učiteľstva 1. ročníka Mgr. štúdia z FHPV, FF a FŠ na Prešovskej univerzite v Prešove. Základný súbor tvorilo 228 študentov. Študenti vypĺňali dotazník po absolvovaní PPP1 a návratnosť dotazníka bola 66,67% (152 študentov). Podrobnejšiu štruktúru výberového súboru uvádzame v Tabuľke č. 1.

Tab. 1 Štruktúra výberového súboru

KATEGÓRIA		N	%
POHLAVIE	Ženy	111	73,03

[1] Pod pojmom **študenti** budeme v celom prieskume rozumieť študentov učiteľstva 1. roč. Mgr. štúdia Prešovskej univerzity v Prešove z FHPV, FF a FŠ.

	Muži	40	26,32
	nezistené	1	0,66
FAKULTA	FHPV	77	50,66
	FF	58	38,16
	FŠ	16	10,53
	nezistené	1	0,66
SPOLU		**152**	**100**

Výsledky prieskumu

V priebehu štyroch rokov vysokoškolského štúdia u študentov nepochybne dochádza k rozvoju didaktických spôsobilostí. Výsledky prieskumu nám bližšie ukázali, ktorými schopnosťami disponujú študenti na praxi viac a ktorými menej. Skóre každej zo 17 didaktických schopností sme vypočítali ako aritmetický priemer odpovedí všetkých respondentov. Vyšší priemer odpovedí reprezentuje lepšie uplatňovanú schopnosť.

Skúmaní praktikanti vedeli počas PPP 1 najlepšie uplatniť schopnosť *motivovať žiakov na začiatku VH* (aritmetický priemer odpovedí bol 4,41), z čoho nám vyplýva, že študenti takmer vždy využívali na hodine vstupnú motiváciu. Nižšiu hodnotu získali schopnosti *náplňou vyučovacej hodiny splniť stanovené ciele hodiny* (4,33). Vzhľadom k tomu, že ide prvú odborovo/predmetovú prax študentov, ktorí doteraz nemali žiadne skúsenosti, je táto hodnota vysoko potešujúca. Tretiu priečku obsadila schopnosť *jednoduchšie preformulovať otázku (zadanie úlohy)* a *povzbudiť žiaka pri jeho neúspechu* (zhodne 4,26). S menším rozdielom stupňa hodnotenia nasledovala schopnosť *využívať rôzne pomôcky* (4,25) a *schopnosť pohotovo reagovať na podnety žiaka* (4,23). Napriek tomu, že študenti nemali problém náplňou vyučovacej hodiny splniť vyučovacie ciele, schopnosť vedieť *naformulovať ciele VH* sa umiestnila až na siedmej pozícii (aritmetický priemer 4,15). V praxi sa často stretávame, že touto schopnosťou nedisponujú ani samotní učitelia. Ak to študentov nenaučíme počas ich štúdia, len veľmi ťažko budú danú schopnosť uplatňovať v praxi. V menšej miere ďalej študenti uplatňovali schopnosti *slovne zhodnotiť ústnu odpoveď žiaka* (3,88), *objektívne a primerane klasifikovať výkon žiaka* (3,80), *využívať rôznu didaktickú techniku* (3,75). Posledné priečky tvorí schopnosť *uplatňovať sebahodnotenie žiaka* (3,26) a *uplatňovať vzájomné hodnotenie žiaka spolužiakmi* (3,08). Tieto nízke hodnoty nám môžu indikovať jednak to, že študenti na praxi možno nemali priestor na to, aby si mohli vyskúšať ústne skúšanie žiakov alebo sa naopak tejto oblasti nevenuje dostatočná pozornosť v rámci odborových didaktík a študenti naozaj nevedia ako pri hodnotení žiaka uplatniť sebahodnotenie, či vzájomné hodnotenie žiaka spolužiakmi. Tabuľka č. 2 uvádza vzostupne priemery spôsobilostí, od najlepšie až po najmenej uplatňovanú didaktickú schopnosť počas PPP 1.

Tab. 2 Uplatňovanie didaktických schopností praktikantmi počas PPP 1

DIDAKTICKÉ SCHOPNOSTI	ARITM. PRIEMER
2. Na začiatku vyučovacej hodiny (ďalej VH) som motivoval/a žiakov	4,41
17. Náplňou VH som dokázal/a splniť stanovené ciele VH	4,33
12. Vedel/a som jednoduchšie preformulovať otázku (zadanie úlohy)	4,26
15. Pri neúspechu žiaka som ho vedel/a povzbudiť	4,26
4. Využíval/a som rôzne pomôcky	4,25
13. Vedel/a som pohotovo reagovať na podnety žiakov	4,23
7. Vedel/a som naformulovať ciele VH	4,15
3. Počas VH som žiakov priebežne motivoval/a	4,09
16. Na VH som výchovne pôsobil/a na žiakov	4,03
1. Pri preberaní nového učiva som využíval/a súvislosti s predchádzajúcim učivom	4,01
14. Vedel/a som vyzdvihnúť pozitíva a zároveň poukázať na negatíva výkonu žiaka	3,95
6. Vedel/a som časovo rozložiť VH	3,92
8. Vedel/a som slovne zhodnotiť ústnu odpoveď žiaka	3,88
9. Vedel/a som objektívne a primerane klasifikovať výkon žiaka	3,8
5. Využíval/a som rôznu didaktickú techniku (projektor, PC, interaktívna tabuľa a pod.)	3,75
10. Pri hodnotení žiaka som uplatňoval/a sebahodnotenie žiaka	3,26
11. Pri hodnotení som uplatňoval/a vzájomné hodnotenie žiaka spolužiakmi	3,08

Zaujímavé a zároveň rozporuplné sú nasledovné zistenia:

- Napriek tomu, že študenti takmer vždy uplatňovali vstupnú motiváciu, až 25,66% študentov neuviedlo, ktoré *motivačné metódy využili na začiatku VH*. Tu nám vyvstáva otázka, či boli odpovede študentov na predchádzajúcu otázku o uplatňovaní didaktických schopností počas PPP 1 naozaj pravdivé alebo jemne prikrášlené? Na druhej strane sa pýtame, či tento jav nie je spôsobený tím, že študenti nemajú poznatkovú bázu a jednoducho len nevedia pomenovať jednotlivé druhy motivačných metód napriek tomu, že ich využívali?
- 10,53% študentov uviedlo namiesto metód didaktické prostriedky, hlavne pomôcky.
- Ďalších 7,89% nevedelo konkrétne pomenovať žiadnu použitú motivačnú metódu.

Okrem prvého bodu nás prekvapilo aj zistenie, že študenti nevidia rozdiel medzi metódou a pomôckou. Medzi odpoveďami sa namiesto uvedenia metód vyskytli, napr. video a obrázky (zhodne 4,61%), príbeh (3,29%) a iné. Motivačné metódy vypísalo iba 55,92% respondentov, čo je pomerne nízke percento. Najčastejším spôsobom vstupnej motivácie bol rozhovor (47,37% praktikantov). Takmer štvrtina študentov (24,34%) deklarovala, že využila metódu motivačná demonštrácia. S výrazným odstupom nasledovali rozprávanie, brainstorming (zhodne 13,16%) a tajnička (11,84%). Praktikanti uvádzali aj ďalšie metódy ako bližšie nešpecifikovaná hra (7,24%), problém ako motivácia (7,24%), motivačná výzva (6,58%), diskusia (5,92%).

Na otázku: „*Uveďte, aké metódy (stratégie) ste využili pri preberaní nového učiva*?“ odpovedalo menej ako polovica študentov (40,13%). Dôvodom mohla byť opäť neznalosť jednotlivých druhov expozičných metód (čo sa nám osobne potvrdilo na seminári z didaktiky pedagogiky) alebo neochota respondentov odpovedať na otvorenú otázku. Nakoľko ide len o naše domnienky, jednotlivé dôvody nebudeme v žiadnom prípade zovšeobecňovať.

Z uvedených odpovedí aj v tejto fáze VH, rovnako ako pri motivácii, dominoval počas PPP 1 rozhovor (40,13). Hneď za rozhovorom nasledoval výklad (28,29%). Napriek tomu, že sa neustále vyzdvihujú inovačné metódy, facilitačný prístup učiteľa a upúšťanie od monologickej metódy, je výklad už počas pedagogickej praxe študentov na popredných priečkach. Nastane u týchto študentov zmena po ukončení pregraduálnej prípravy a nastúpení do praxe? Netrúfneme si ponúknuť definitívnu odpoveď, ale je viac ako pravdepodobné, že sa budú začínajúci učitelia utiekať k tejto nepopulárnej metóde. Otázkou tiež ostáva: Stretávajú sa študenti počas pregraduálnej prípravy s inými metódami? Uplatňuje sa na seminároch skupinové, problémové či kooperatívne vyučovanie a iné inovačné metódy? Ak študenti priamo nezažili inú metódu ako výklad, je veľmi pravdepodobné, že sa budú utiekať len k tomu, čo poznajú.

Výrazne menšiu početnosť dosiahli metódy demonštrácia (17,11%) a vysvetľovanie (13,16%). S odstupom študenti uvádzali: monologické metódy vo všeobecnosti (9,21%), skupinovú prácu a opis (zhodne 7,89%), rozprávanie (7,24%) i bližšie nešpecifikovanú hru (5,92%).

V malej miere praktikanti uviedli, že na praxi použili metódu brainstorming, metódu otázok a odpovedí (podľa E. Petláka je to fixačná metóda) a dokonca pomôcku powerpointovú prezentáciu (zhodne 4,61%). Veľmi ojedinele sa objavili rôzne inovačné metódy (3,29%), pojmová mapa (1,97%), kooperatívne vyučovanie, problémové vyučovanie (zhodne 1,32%), dramatizácia (0,66%).

Študenti dohromady uviedli 31 druhov expozičných metód a stratégií. 28,29% praktikantov neuviedlo metódu, či stratégiu, ktorú pri preberaní nového učiva na hodinách počas praxe použili a 4,61% uviedlo len pomôcky, ktoré pri tom využili. Expozičné metódy a stratégie vypísalo 67,11% respondentov.

Podstatne väčší rozhľad prejavili študenti v oblasti *využívania pomôcok a didaktickej techniky*. Na vyučovacích hodinách počas PPP 1 najčastejšie praktikanti použili obrázky (39,47%) a počítač alebo notebook (37,50%). 21,05% študentov v dotazníkoch uviedlo, že z didaktickej techniky využili tabuľu (21,05%). Interaktívnu tabuľu využilo len 17,11% a dataprojektor 16,45% študentov. Rovnaký počet študentov použilo na praxi CD prehrávač.

Z pomôcok boli po obrázkoch v najväčšej miere na hodinách používané mapy, učebnice (zhodne 19,08%), powerpointové prezentácie, pracovné listy (zhodne 18,42%), knihy a encyklopédie (16,45%), atlasy (11,18%) a reprodukcie umeleckých diel (9,21%). Na CD nosiče si pri vypĺňaní dotazníka spomenulo 8,55% študentov. V malej miere bolo spomenuté video (4,61%), ojedinele sa vyskytli fotoaparát a magnetická tabuľa (0,66%).

V odpovediach o používaných pomôckach sa prejavili aj špecifiká jednotlivých odborov. Vzhľadom k tomu, že medzi respondentmi bolo aj 10,53% študentov z Fakulty športu, z nich 6,58% respondentov uviedlo, že na vyučovacom procese použilo lopty a kužele. Ostatné športové náčinie vytvorilo dohromady 15,79%.

Zo všetkých respondentov 4,61% študentov neodpovedalo na túto otázku a 2,63% praktikantov uviedlo, že nevyužili žiadne pomôcky ani techniku. Medzi odpoveďami sa objavili aj odôvodnenia: „Škola nebola vybavená didaktickou technikou“, „využila som iba tabuľu a CD prehrávač, lebo nič iné tam nebolo. Keby som mohla, tak by som využila počítač a interaktívnu tabuľu“.

Poslednou otázkou sme sa študentov v dotazníku pýtali, ktoré z didaktických schopností im pomohla PPP 1 viac rozvinúť, pričom mohli uviesť ľubovoľný počet odpovedí. Z jednotlivých odpovedí vyplýva, že sa

u študentov po absolvovaní PPP 1 najviac rozvinula didaktická schopnosť *motivovať žiakov na začiatku VH*, ktorú označilo až 76,97% študentov. Nakoľko bola táto schopnosť najviac uplatňovaná, čo vyplynulo z predchádzajúcej otázky, je pochopiteľné, že sa u študentov aj najviac rozvinula. Druhé miesto obsadila *schopnosť využívať rôzne pomôcky* (76,32%). Nasledovala *schopnosť jednoduchšie preformulovať otázku* (69,08%) a s minimálnym rozdielom schopnosť *pohotovo reagovať na podnety žiakov*. 65,13% študentov si je vedomých, že zo sedemnástich didaktických schopností, im PPP 1 umožnila rozvinúť schopnosť *správne časovo rozložiť vyučovaciu hodinu* a len o čosi menší počet študentov získalo schopnosti *povzbudiť žiaka pri jeho neúspechu* a *počas vyučovacej hodiny výchovne pôsobiť na žiakov* (zhodne 64,47%).

Tým, že študenti na praxi neuplatňovali schopnosť vzájomného hodnotenia žiakov a využívať sebahodnotenie žiaka, sa tieto schopnosti počas praxe ani nemohli rozvinúť. Obe schopnosti sa ocitli na poslednej priečke, nakoľko len u cca 30% študentov došlo k rozvoju aj týchto didaktických schopností. V priemere študent označil 9,82 možností a najčastejšie uvádzali 12 schopností. Presné poradie rozvinutých didaktických schopností ponúka Graf č. 1.

Graf č. 1 Úroveň rozvoja didaktických schopností po PPP 1

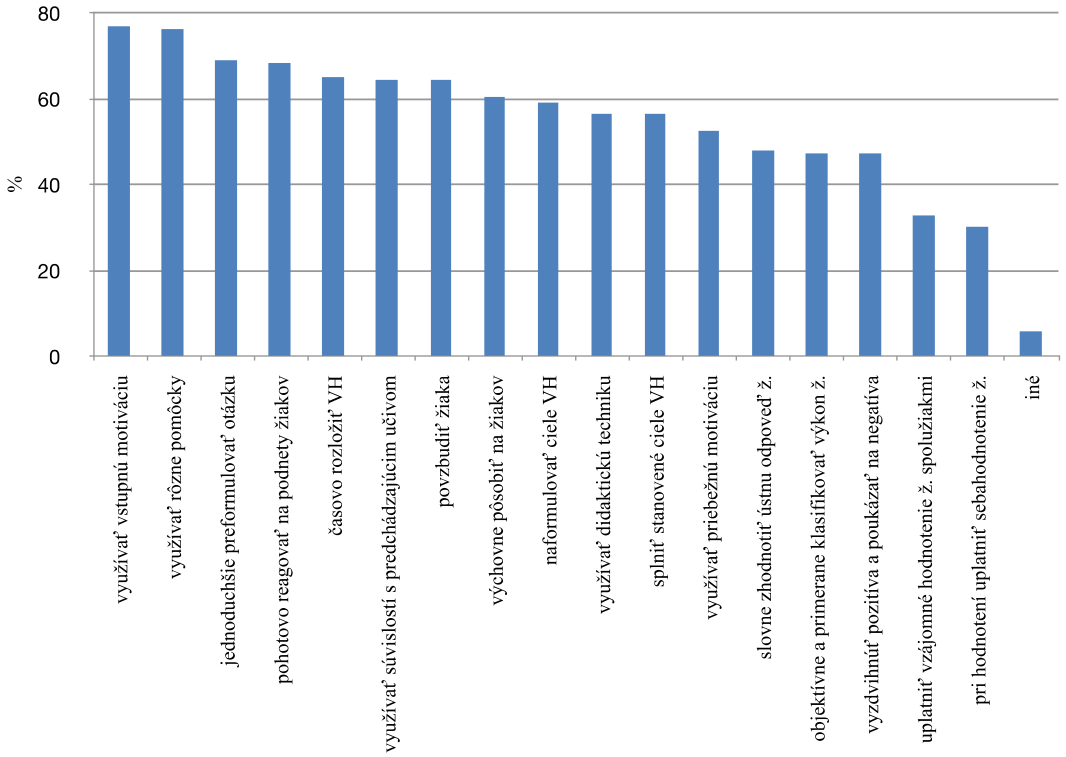

Záver

Pedagogická prax je nesmierne dôležitou súčasťou pregraduálnej prípravy budúcich učiteľov. Plní sedem hlavných funkcii: integračnú a syntetizačná, orientačnú, vzdelávaciu, rozvíjajúcu, spätnoväzebnú, profesijne motivačnú a socializačnú (Kontírová, 2011).

Počas PPP 1 mali praktikanti najväčšie problémy s didaktickou schopnosťou zisťovať výsledky učenia sa žiakov a hodnotiť ich učebné výkony. Na praxi takmer vôbec neuplatňovali sebahodnotenie žiaka a vzájomného hodnotenie spolužiakmi. Aj keď uviedli, že vedeli v priemere najlepšie, na začiatku vyučovacej hodiny motivovať žiakov, takmer polovica z nich nenapísala presnú motivačnú metódu. Najčastejšie využívanou motivačnou aj expozičnou metódou bol rozhovor. Na základe použitých expozičných metód boli odučené hodiny praktikantov väčšinou výkladovo - reproduktívneho druhu. Inovačné metódy využívali študenti počas PPP 1 len veľmi ojedinele. Praktikanti vo väčšej miere využívali na hodinách pomôcky, ako didaktickú techniku. Pomerne málo študentov využilo interaktívnu tabuľu, čo je spôsobené najmú faktom, že školy a triedy nimi neboli vybavené.

Prezentovanú úroveň didaktických spôsobilostí doplníme v ďalších štúdiách o poznanie, ako vedia praktikanti odhadnúť úroveň svojich vyučovacích spôsobilostí, prostredníctvom porovnania sebahodnotenia študentov s hodnotením ich cvičných učiteľov. Nakoľko ide v prieskume len o subjektívne vyjadrenie samotných študentov, výsledky nie je možné zovšeobecňovať.

Dovolíme si však navrhnúť niekoľko odporúčaní pre prax.. V prvom rade je potrebné neustále myslieť na zvyšovanie kvalitnej prípravy študentov v rámci odborových aj všeobecných didaktík. Zameranie a obsah predmetov by malo slúžiť na postupné osvojovanie si didaktických schopností. Z vlastných skúseností, potvrdených mnohými výskumami, odporúčame realizovať na seminároch mikrovýstupy študentov, ktoré môžu výrazne prispieť k rozvoju viacerých didaktických spôsobilostí.

Ako nám z prieskumu vyplynulo, zvlášť náročnou je spôsobilosť objektívne hodnotiť a využívať aj rôzne spôsoby hodnotenia, sebahodnotenie a hodnotenie spolužiakmi. Určitou možnosťou k ich získaniu je okrem spomínaného mikrovyučovania aj zapájať študentov na seminárov do hodnotenia prezentácií seminárnych prác a výstupov seba samých aj svojich spolužiakov s vopred objasneným spôsobom a kritériami. Práve týmito praktickými spôsobmi sa môžu schopnosti precvičiť na konkrétnych príkladoch.

Vplyv pedagogickej praxe na utváranie didaktických schopností praktikantov závisí aj od kvality a prístupu k praxi zo strany cvičného učiteľa. Musíme len súhlasiť s názormi S. Kontírovej (2011) a O. Šimoníka (2005), ktorí pripomínajú, že záleží predovšetkým na cvičnom učiteľovi, či prax prinesie požadovaný efekt, pre ktorý je zaradená do iniciálneho učiteľského vzdelávania. Praktikanti sú usmerňovaní a aj ovplyvňovaní cvičnými učiteľmi, preto považujeme za dôležité skvalitniť spoluprácu odborových didaktikov s cvičnými učiteľmi. Organizovať spoločné stretnutia, kde si môžu vzájomne vymieňať svoje názory, postrehy a podnety. Zároveň je potrebné skĺbiť požiadavky na študenta, aby nedochádzalo k rozporu medzi tým, čo sa študent učí na vysokej škole a tým, čo sa od neho v praxi očakáva.

V neposlednom rade považujeme za dôležité pravidelne realizovať prieskumy u študentov po pedagogickej praxi a získavať spätnú väzbu o rozvoji ich kompetencií.

Zoznam bibliografických odkazov

ČERNOTOVÁ, Marta, FISCHER, Daniela. 2011. Využitie mikrovýstupov v didaktike pedagogiky – krok vpred k pedagogickej vyspelosti. In *Odborová didaktika – interdisciplinárny dialóg*. Ružomberok : VERBUM, s. 41 – 46. ISBN 978-80-8084-791-3.

DOUŠKOVÁ, Alena. 2006. Didaktické spôsobilosti v preaktívnej fáze výučby. In *Didaktika v dimenziách vedy a praxe*. Prešov : Fakulta humanitných a prírodných vied, s.151 – 161. ISBN 80-969578-0-5.

IVANOVIČOVÁ, Júlia, KRAMÁREKOVÁ, Hilda. 2010. *Pedagogická prax – súčasť pregraduálnej prípravy budúcich učiteľov*. Nitra : Fakulta prírodných vied, 108 s. ISBN 978-80-8094-680-7.

JANÍK, Tomáš. 2005. *Znalost jako klíčová kategorie učitelského vzdělávání*. Brno : Paido, 172 s. ISBN 80-7315-080-8.

KASÁČOVÁ, Bronislava. 2006. Didaktické dovednosti učiteľa v kontexte s učiteľskou profesionalitou. In *Didaktika v dimenziách vedy a praxe*. Prešov : Fakulta humanitných a prírodných vied, s. 118 – 124. ISBN 80-969578-0-5.

KONTÍROVA, Silvia a kol. 2010b. *Pedagogická prax študentov učiteľstva akademických predmetov*. Košice : UPJŠ, 115 s. ISBN 978-80-7097-834-4.

KONTÍROVÁ, Silvia a kol. 2011. *Pedagogická prax študentov učiteľstva akademických predmetov*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 101 s. ISBN 978-80-7097-904-4.

KONTÍROVÁ, Silvia. 2010a. Zástoj cvičných učiteľov v rozvoji didaktických dovedností (schopností) praktikantov. In *Cviční učitelia*. Prešov : Fakulta humanitných a prírodných vied, s. 39 – 61. ISBN 978-80-555-0154-3.

PETLÁK, Erich. 1997. *Všeobecná didaktika*. Bratislava : IRIS, 270 s. ISBN 80-88778-49-2.

PRŮCHA, Ján, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. 2009. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha : Portál, 395 s. ISBN 9788073676476.

ŠIMONÍK, Oldřich. 2005. *Pedagogická praxe : Některé problémy v "praktické" přípravě budoucích učitelů pro druhý stupeň základních škol.* Brno : MSD spol. s. r. o., 128 s. ISBN 80-86633-30-9.

ŠVEC, Vlastimil, MUSIL, Roman. 2000. Intervence podporující vytváření didaktických dovedností studentů. In *Monitorování a rozvoj pedagogických dovedností*. Brno : Paido, s. 83 – 105. ISBN 80-85931-87-7.

ŠVEC, Vlastimil. 2000. *Monitorování a rozvoj pedagogických dovedností*. Brno : Paido, 233 s. ISBN 80-85931-87-7.

VYSKOČILOVÁ, Eva. 2000. Místo učitelovy kondice v rámci pedagogických dovedností. In *Monitorování a rozvoj pedagogických dovedností*. Brno : Paido, s. 24 – 39. ISBN 80-85931-87-7.